

ŠIUOLAIKINĖS KALBOS TYRIMAI IR PROBLEAMOS

21-oji Jono Jablonskio konferencija

2014 m. spalio 3 d. Vilniaus universitete vyko 21-oji Jono Jablonskio konferencija. Kaip ir kasmet konferenciją organizavo Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos skyrius kartu su Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedra. Šių metų konferencija *Šiuolaikinės kalbos tyrimai ir problemos* skirta fonetikos, leksikos, gramatikos, sintaksės, stilistikos ir retorikos sričių tyrimams bei problematikai, taip pat normų kaitai dabartinėje kalboje aptarti.

Konferencijoje dalyvavo pranešėjai iš įvairių Lietuvos ir užsienio institucijų. Joje perskaityti dvidešimt septyni pranešimai.

Susirinkusius konferencijos dalyvius ir pranešėjus pasveikino Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas ANTANAS SMETONA. Įžanginį žodį tarė Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos skyriaus vadovė RITA MILIŪNAITĖ ir Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedros profesorė REGINA KOŽENIAUSKIENĖ.

Plenariniame posėdyje pranešimus skaitė užsienio mokslininkai. Pirmąjį pranešimą *Fonologija kaip (ne)atskiras mokslas* skaitė ALEKSEJUS ANDRONOVAS iš Sankt Peterburgo universiteto. Kalbėta apie Nikalojaus Trubeckojaus, Alekso Girdenio ir kitų kalbininkų fonologijos mokslo sampratą. Apie stilių kaip kalbos ženklą pranešime *Style as a Sign and Derivation* kalbėjo JERZY BARTMIŃSKI iš Lenkų filologijos instituto. Pranešime *Estų kalbos politikos gairės Pabaltijo šalių kontekste* BIRUTĖ KLAAS-LANG iš Estijos Tartu universiteto nagrinėjo, kaip užtikrinamas estų kalbos išlikimas ir plėtra, lygino estų ir lietuvių kalbų padėtį. Paskutinį plenarinio posėdžio pranešimą *Izteikumu pāri sarunas nobeigumā* skaitė LINDA LAUZE iš Liepojos universiteto.

Po pietų konferencija vyko keturiose sekcijose.

Pirmojoje sekcijoje pirmąjį pranešimą *Augalinės kilmės personažų vardai šiuolaikinėje lietuvių vaikų prozoje* skaitė Lietuvių kalbos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja AURELIJA GRITĖNIENĖ. Pranešime aptartas bendrinių žodžių virtimas tikriniais vardais; taip pat nagrinėjami personažų vardų darybos būdai ir formantai, pristatytos dažniausios pamatiniais žodžiais einančios leksemos, aptarta tokių vardų funkcija grožiniuose tekstuose. Lietuvių kalbos instituto jaunesnioji mokslo darbuotoja BIRUTĖ GUDELIENĖ pranešime *Bibliinių vardų norminimo problemos Simono Daukanto ir Simono Stanevičiaus Espistome Historiae Sacrae vertime ir dabar* aptarė, koks yra kiekvieno autoriaus bibliinių vardų norminimo pobūdis, palygino jų vertimus ir nustatė, kad lietuviškesnius tikrinius vardus pateikė S. Stanevičius. Apie vardažodžių kirčiavimo ypatumus kalbėjo Lietuvių kalbos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja JOLITA URBANAVIČIENĖ pranešime *Vardažodžių kirčiavimo ypatumai Vilniaus miesto šnekamojoje kalboje*. Ji pateikė statistiškai įvertintus Lietuvių kalbos institute vykdomo projekto „Vilnius kalba II: miestas ir kalbos įvairovė“ tyrimo rezultatus, lygino skirtingų (pagal amžių, lytį, išsilavinimą) informantų duomenis, analizavo tarmių ir slavų kalbų poveikį vilniečių kirčiavimui. Lietuvių

kalbos mentalinių veiksmažodžių pragmatiškėjimą savo pranešime *Lietuvių kalbos mentalinių veiksmažodžių* manyti, galvoti, žinoti, suprasti *pragmatiškėjimas* pristatė Vilniaus universiteto asistentė JUSTINA LIAUKSMINIENĖ. Pranešime aptarta, kokios mentalinių veiksmažodžių formos funkcionuoja kaip epistemiškumo, o kokios kaip pragmatiniai žymikliai ir kokios jų reikšmės išryškėja grožinės literatūros kalboje. Apie italų kalbos žymimąjį artikelį pranešimą *Italų kalbos žymimojo artikelio semantinis žemėlapis* skaitė Vilniaus universiteto asistentas AN-TANAS KETURAKIS. Pranešime *Lietuvos ir Prancūzijos prezidentų bei kandidatų į prezidentus viešų pasisakymų, paskelbus rinkimų (1993–2009) rezultatus, žodyno analizė* Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto lektorius MIROSLAV STASILO kalbėjo apie tai, kokią vietą užima žodis, kuriant šiuolaikinių politikų įvaizdį.

Antrojoje sekcijoje pirmąjį pranešimą *Bendrinės kalbos normų kaita: dar kartą apie vengtinuosius kalbos reiškinius* skaitė Lietuvių kalbos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja RITA MILIŪNAITĖ. Pranešime nagrinėti vieno iš dažniausiai diskutuojamų vertinimo laipsnių – „vengtina“ – teoriniai skyrimo pagrindai ir praktiniai taikymo aspektai. Pranešime stengiasi parodyti, kad vertinimo laipsnis „vengtina“ padeda išlaikyti bendrinės kalbos normų funkcionavimo pusiausvyrą, sušvelnindamas kartais susidarantis sistemiskumo ir tikslingumo principų prieštaras arba išlygindamas pačios kalbos sistemos vidinės raidos netolygumus. Apie didžiąsias kalbos klaidas pranešime *Ar vis dar aktualus Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas? Vertinių atvejais* kalbėjo Vytauto Didžiojo universiteto docentė ERIKA RIMKUTĖ. Ji nagrinėjo vieną iš Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo dalių – neteiktinus vertinius ir jų vartoseną *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne*. Ortoepijos problemas *Latvių kalbos gramatikoje* pranešime *Ortoepijas problem-jautājumi* Latviešu valodas gramatikā (2013) nagrinėjo mokslininkė iš Latvijos Liepojos universiteto DZINTRA ŠULCE. Kalbėta apie žodžių kirčiavimo, balsių ir priebalsių tarties normas, aptarti probleminiai priegaidės tarties atvejai. Pranešime *Aukštesniųjų klasių mokinių tinklaraščių kalba* Lietuvių kalbos instituto mokslo darbuotoja AURELIJA TAMULIONIENĖ apžvelgė aukštesniųjų klasių mokinių tinklaraščius, jų kalbą, išsamiau aptarė vieną tinklaraščių kalbos aspektą – anglų kalbos žodžius. Lietuvių kalbos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja RASUOLĖ VLADARSKIENĖ pranešime *Prielinksnio dėl konstrukcijos administracinėje kalboje* aptarė intensyvaus prielinksnio dėl konstrukcijų plitimo administracinėje kalboje priežastis, santykius su konkurentais, nagrinėjo probleminius vartosenos atvejus. Šioje sekcijoje paskutinį pranešimą *Zinātniskā raksta pavadteksti latviešu un lietuviešu filologu rakstu krājums* skaitė mokslininkė iš Latvijos Liepojos universiteto DIĀNA LAIVENIECE.

Trečiojoje sekcijoje pirmąjį pranešimą *Eksperimentinių prozodijos tyrimų naujovės: šiaurinių žemaičių telšiškių priegaidžių analizė* skaitė Vilniaus universiteto mokslo darbuotojas EVALDAS ŠVAGERIS, jis aptarė kelis duomenų analizės (grafinio pavaizdavimo, lyginimo) būdus ir iki šiol lietuvių eksperimentiniuose darbuose netaikytą statistinį Voldo-Volfovico kriterijų. Pranešime *Antriniai predikatai pozicijos konstrukcijose* Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto doktorantė BENITA RIAUBIENĖ aptarė tokias lietuvių kalbos pozicijos konstrukcijas kaip *guli aukštiekninkas, skaito stačias, pargriuvo kniūbsčias* ir pan. LAURA VILKAITĖ iš Didžiosios Britanijos Notingemo universiteto skaitė pranešimą *Formulaic Nature of Language: Is It Language Specific?*, ji lygino anglų ir lietuvių kalbų žodžių junginių ir žodžių sekas, jų tyrimo metodikas. Pranešimą *Pašcilmes vārdu un aizguvumu terminoloģiskā sinonīmija literatūrinātnē* skaitė mokslininkė iš Latvijos Liepojos universiteto ANITA HELVIGA. Estijos studentų tekstyną EMMA pranešime *Estonian student text corpus EMMA* pristatė KADRI SÕRMUS. Vilniaus universiteto asistentė SVETLANA MARKOVA pranešime *Raštingumo formavimo(si) technologi-*

ja pristatė tris raštingumą gerinančias technologijas: klaidų taisymą per *duobutę*, teksto perrašymo metodą ir akląjį teksto rinkimą.

Ketvirtojoje sekcijoje Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto profesorė REGINA KOŽENIAUSKIENĖ skaitė pranešimą *Išplėtotoji metafora kaip argumentavimo priemonė žiniasklaidoje*. Kalbėta apie vieną iš metaforos rūšių – išplėtotąją metaforą, t. y. kai vaizdingas to paties žodžio reikšmės perkėlimas ne vienkartinis, o plėtojamas per visą straipsnį. Reklamos tekstus savo pranešime *Sinekdochos funkcija reklamos tekstuose* nagrinėjo Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto docentė IRENA SMETONIENĖ. Ji kalbėjo apie sinekdochą, jos rūšis, galimybes reklamoje. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto doktorantė DIANA LIEPINYTĖ-KYTRIENĖ pranešime *Nuomonių lyderių samprata ir funkcijos* pabrėžė, kad viena iš pagrindinių nuomonės lyderio funkcijų – paveikti adresatą ir išsamiai apibūdino šios funkcijos veiksmų etapus. Pranešimą *Pertarų vartojimas sakytinėje lietuvių kalboje* skaitė Vytauto Didžiojo universiteto docentė LAURA KAMANDULYTĖ-MERFELDIENĖ ir Vytauto Didžiojo universiteto Studentų parlamento narys POVILAS GODLIAUSKAS. Pristatytos pertarų vartojimo ypatybės sakytinėje lietuvių kalboje, analizuoti penkiasdešimt du *Sakytinės lietuvių kalbos tekстыne* užfiksuoti skirtingi pertarai. Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto doktorantė SIMONA AMANKEVIČIŪTĖ skaitė pranešimą *Precedentinių fenomenų transformacija spaudos antraštėse*, jame apžvelgta precedentinių fenomenų teorija bei pagrindinės jos sąvokos, apibrėžiamas jos santykis su intertekstualumo teorija ir diskurso analize.

Tezes, informaciją apie šią ir jau vykusias Jono Jablonskio konferencijas galima rasti Lietuvių kalbos instituto interneto svetainėje www.lki.lt.

Gauta 2014 12 08

AURELIJA TAMULIONIENĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
a.tamulioniene@lki.lt